

10-SINF
O‘ZBEKISTON TARIXI
(34+*17 soat)

Kirish.

Mustamlaka va sovet davri tarixining murakkabligi va uni o‘rganishning o‘ziga xos xususiyatlari. Vatan jonajon yurt va qadrdon zamin, eng muqaddas bebaho boylikdir.

Rossiya imperiyasi bosqini arafasida Buxoro amirligi, Qo‘qon va Xiva xonliklaridagi ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy ahvol.

XIX asrning o‘rtalarida xonliklardagi siyosiy ahvol: o‘zaro nizolar, urushlar, tarqoqlik. Xonliklarda feodal munosabatlarning hukmronligi. XIX asrning 50-yillarida xonliklarning iqtisodiy holati. Dehqon va hunarmandlarning ahvoli va turmush-tarzi. Diniy muttassiblik. Xonliklarda ilm-fan va ta‘limning ahvoli. Xonliklarning harbiy qo‘shinlari. O‘rta Osiyoda Rossiya-Angliya raqobati.

Rossiya imperiyasining O‘rta Osiyoga yurishi va Turkiston general-gubernatorligining tashkil topishi.

Rossiya imperiyasining O‘rta Osiyoga qiziqish bildirishining siyosiy va iqtisodiy sabablari. Xonliklarni bosib olishga siyosiy va ilmiy jihatdan tayyorgarlik ko‘rish. Istilochilik yurishning bosqichlari. Qo‘qon xonligining shimoliy hududlarini bosib olinishi. Toshkentning zabt etilishi. 1865-yil 6-avgustdagi “Turkiston viloyatini boshqarish to‘g‘risidagi muvaqqat nizom”. Erjar jangi. Xo‘jand, O‘ratepa, Jizzax shaharlarini egallanishi. Sirdaryo viloyatining tuzilishi. Turkiston general-gubernatorligi va Turkiston harbiy okrugining tuzilishi.

Buxoro amirligi va Xiva xonligining Rossiya imperiyasi vassaliga aylanishi.

Kaufmannning Samarqandga yurishi: Cho‘ponota va Zirabuloq tepaliklaridagi janglar. Bosqinchilarga qarshi xalq harakatlari. Buxoro amirligining Rossiya vassaliga aylantirilishi. Podsho Rossiyasi hukumati tomonidan Zarafshon okrugining tuzilishi. 1873-yildagi shartnoma.

Xiva xonligiga qarshi Kaufman boshchiligida harbiy yurishlarning boshlanishi. 1873-yil 12-avgustda imzolangan Gandimiyon shartnomasi.

1875-yilgi qo‘zg‘olon. Andijonga uyushtirilgan hujum. Namanganning bosib olinishi. 1876-yil 18-fevralda Qo‘qon xonligining tugatilganligi to‘g‘risidagi farmon va Farg‘ona viloyatining tashkil qilinishi. Turkmanlarning bo‘ysundirilishi. Mag‘lubiyat sabablari va oqibatlari.

Turkiston o‘lkasida siyosiy-ma‘muriy boshqaruvi tizimi (1867 – 1917 yy.).

Turkiston o‘lkasida mustamlaka boshqaruvining o‘rnatilishi. 1865-yil 6-avgustdagi Aleksandr II «Turkiston viloyatini idora qilish to‘g‘risidagi Muvaqqat Nizom». Turkiston general-gubernatorligining ma‘muriy hududiy bo‘linishi. 1867-yilgi «Nizom» loyihasi.

Boshqaruvning mustamlakachilik tartiblari va xususiyatlari. 1886-yil 12-iyulda imperator Aleksandr III tomonidan yangi “Turkiston o‘lkasini idora qilish to‘g‘risi”dagi Nizomning tasdiqlanishi. Sudlov tizimidagi o‘zgarishlar va harbiy politsiya tartibotining o‘rnatilishi. Turkiston rayon muhofaza bo‘limi faoliyati.

Turkistonda Rossiya imperiyasiga qarshi milliy-ozodlik harakatlari.

Mustamlakachilik jabr-zulmining kuchayishi. Turkistonda milliy ozodlik harakatlarining sabablari. Toshkentda “Vabo isyoni”. Qo‘zg‘olonning boshlanish sabablari. “Vabo isyoni”, “Toshotar voqeasi”. Qo‘zg‘olon bostirilgandan keyingi chora-tadbirlar. 1892-yil 18-iyundan «Harbiy holatda deb e‘lon qilingan joylar haqida Qoida»ning kuchga kirishi.

Andijon qo‘zg‘olonning boshlanish sabablari. Qo‘zg‘olonchilarning xatolari. Qo‘zg‘olonning bostirilishi.

Birinchi jahon urushining boshlanishi va uning Turkistonga ta‘siri.

Birinchi jahon urushining Turkistonga ta‘siri. 1914-yil Turkistonda “Favqulotda muhofaza holati”. Rossiya imperatorining “Front orqasidagi xizmatlar uchun Turkiston, Sibir va Kavkazdan 19 yoshdan 43 yoshgacha bo‘lgan erkaklar safarbarligi”ni e‘lon qilishi. Turkistonda 1916-yilgi qo‘zg‘olonlarning boshlanishi sabablari. Qo‘zg‘olonning Turkiston bo‘ylab tarqalishi. Jizzax qo‘zg‘oloni.

Turkistonda 1916-yilgi qo‘zg‘olonning boshlanishi.

Turkistonda 1916-yilgi voqealarning oqibatlar va ahamiyati.

XIX asrning ikkinchi yarmi – XX asrning boshlarida Buxoro amirligi.

Chor Rossiyasi bosqinidan keyin Buxoro amirligi davlat boshqaruvi va ma‘muriy-hududiy bo‘linishidagi o‘zgarishlar. Buxoro amirligida “Rossiya imperatorining siyosiy agentligi”ning o‘rnatilishi. Soliq va majburiyatlar. Baljuvonda, Ko‘lob bekligida, Kalifda dehqonlar qo‘zg‘oloni. Kapitalistik munosabatlarning kirib kelishi. Hunarmandchilik. Savdo-sotiq munosabatlari. Rossiya, Afg‘oniston, Hindiston, Eron bilan savdo-sotiq. Madaniyat va ta‘lim tizimi.

XIX asrning ikkinchi yarmi – XX asrning boshlarida Xiva xonligi.

Xiva xonligida Rossiya imperiyasi protektorati o‘rnatilganidan so‘ng davlat boshqaruvi va ma‘muriy-hududiy bo‘linishidagi o‘zgarishlar. Yer egaligi. Soliq va majburiyatlar. Sanoatning rivojlanishi. Dastlabki paxta tozalash zavodlari. Xonlikning Rossiya imperiyasi bilan savdo aloqalari. Hunarmandchilik va ichki savdo. Kasanachilikning rivojlanishi.

XIX asr ikkinchi yarmi – XX asr boshlarida qoraqalpoqlar turmush tarzi.

XIX asr ikkinchi yarmi - XX asr boshlarida qoraqalpoqlar madaniyati.

Ilm-fan namoyandalari. Maktab va madrasalar faoliyati. Xalq og‘zaki ijodi. «Qirq qiz» dostoni.

Turkistonda jadidchilik harakati.

Turkistonda jadidchilik oqimi paydo bo‘lishining shart-sharoitlari. Jadidchilik harakatining Turkistonga yoyilishi. Jadidlarning g‘oyalari va mafkurasi. Jadid maktablarining ochilishi.

Jadidchilik harakati namoyandalari va ularning faoliyati.

Turkiston jadidlar harakatining milliy xususiyatlari. Turkiston jadidlari chor yakka hukmronligiga qarshi turishi. Jadidlar yoshlarni chet elda o‘qitish tarafdorlari.

Jadidlar faoliyatining Turkiston aholisi hayotiga ta‘siri. Rossiyadagi siyosiy jarayonlar ta‘sirida jadidlar harakatining faollashuvi.

Turkistonda ilm-fan va madaniyat.

1886-yilgi «Nizom»da «Turkiston o‘lkasining yer tuzilishi». Nizomga asosan o‘lkada yirik yer egaligining tugatilishi. Qishloq xo‘jaligidagi o‘zgarishlar. Paxta

xom-ashyosiga bo'lgan ehtiyoj. Rus kapitalining O'rta Osiyoga kirib kelishining mahalliy hunarmandchilik va kasanachilikka ta'siri. Yollanma ishchilarning ahvoli. Ichki savdo. Rossiyaning O'rta Osiyoda ko'chirish siyosati. O'rta Osiyoda temir yo'llar qurilishining iqtisodiy va harbiy ahamiyati.

Turkistonda mahalliy ilm-fan va adabiyotning rivojlanishi. Rus olimlarining Turkiston o'lkasidagi faoliyati. Ta'lim muassasalari. Matbuot va jurnalistika. Me'morchilik. Tasviriy san'at. Turkistonda teatr.

Turkiston o'lkasi 1917-yil fevral-oktyabr oralig'ida.

Rossiyadagi Fevral inqilobi va uning Turkiston o'lkasiga ta'siri. Rossiya Muvaqqat hukumatining Turkiston komiteti faoliyati. Butunturkiston musulmonlari qurultoylari hamda "Sho'roi Islomiya" va "Sho'roi Ulamo" tashkilotlari, jadidlar bilan ulamolar o'rtasidagi ixtiloflar.

Rossiyadagi oktabr to'ntarishining Turkiston o'lkasiga ta'siri. Toshkentda sovet hokimiyatining o'rnatilishi hamda Turkiston o'lka Xalq Komissarlari Sovetining tashkil qilinishi. Bolsheviklar va so'l eserlarning Turkiston jadidlariga qarshi kurashi.

Yosh buxoroliklar faoliyati va Buxoro amirligining tugatilishi.

Buxoro amirligidagi ahvol va Yosh buxoroliklar faoliyati. Kolesovning Buxoroga bosqini va uning oqibatlari. Qizil armiyaning Buxoroga hujumi hamda amir hokimiyatining ag'darilishi. Buxoro Xalq Sovet Respublikasining tuzilishi. BXSrdagi siyosiy, iqtisodiy va madaniy o'zgarishlar.

Xiva xonligining tugatilishi.

Xiva xonligidagi siyosiy vaziyat va Yosh xivaliklar faoliyati. Xonlikda vaziyatning keskinlashib borishi. Qizil armiya tomonidan Xiva xonligining tugatilishi. Xorazm Xalq Sovet Respublikasining tashkil qilinishi hamda undagi iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar.

Turkiston Muxtoriyati.

Jadidlarning muxtoriyat uchun kurashi hamda Turkiston Muxtoriyati hukumatining tashkil topishi va faoliyati. Turkiston xalqlari tomonidan muxtoriyat hukumatining qo'llab-quvvatlanishi. Bolsheviklarning Turkiston Muxtoriyatiga qarshi kurashi. Dashnoqlar va qizil gvardiyachilar tomonidan muxtoriyat hukumatining tor-mor qilinishi. Qo'qondagi ommaviy qirg'inlar. Turkiston Muxtoriyatining tarixiy ahamiyati.

Turkiston o'lkasida sovet hokimiyati boshqaruv tizimining o'rnatilishi.

Bolsheviklarning o'lkada yuritgan siyosati hamda Turkiston ASSR va Turkiston Kompartiyasining tashkil topishi. Markaz vakolatli organlarining Turkistondagi faoliyati hamda ularga qarshi milliy kommunistlar va Musulmonlar byurosining kurashi. Turkistondagi ocharchilik va uning oqibatlari. "Harbiy kommunizm"dan yangi iqtisodiy siyosatga o'tish. O'rta Osiyoda yer-suv islohotining boshlanishi. Xususiy mulkka bo'lgan munosabatning o'zgarishi, ijtimoiy mulkchilikning qaror topishi.

Turkiston ASSR, BXSr va XXSRda sovet hokimiyatiga qarshi qurolli harakatlar.

Turkistonda sovet rejimiga qarshi qurolli harakatning boshlanishi va sabablari. Harakatning mohiyati, maqsadi va ijtimoiy tarkibi. Farg‘ona vodiysi va Samarqand viloyatida sovet hokimiyatiga qarshi kurashlar.

BXSR hududida qizil armiyaga qarshi kurash va xalq qo‘zg‘olonlarining boshlanishi. Xorazmda Junaidxon boshchiligidagi harakat va uning o‘ziga xos xususiyatlari. Sovet hokimiyatiga qarshi qurolli harakatning mag‘lubiyatga uchrash sabablari va kurash saboqlari.

O‘rta Osiyoda hududiy chegaralanish.

O‘rta Osiyoda milliy-hududiy chegaralanishni o‘tkazishga tayyorgarlik jarayoni, mahalliy kommunistlar va Markaz vakillari o‘rtasida turli qarashlar to‘qnashuvi. 1924-yili O‘rta Osiyoda o‘tkazilgan milliy-hududiy chegaralanish va uning yakunlari. O‘zbekiston SSR Muvaqqat inqilobiy komiteti (Markaziy revkom) faoliyati.

O‘zbekiston SSRning tashkil topishi.

O‘zbekiston SSRning tuzilishi, uning hududi va aholisi. O‘zbekiston SSRning SSSR tarkibiga kirishi. O‘zbekiston SSR tarkibida Tojikiston ASSRning tashkil topishi. Qoraqalpoq avtonom viloyatining tuzilishi va Qoraqalpog‘iston ASSRning O‘zbekiston SSR tarkibiga kiritilishi.

Sovet hokimiyati amalga oshirgan islohotlarning mohiyati. Industirlashtirish siyosati va uning natijalari.

O‘zbekistonda sovet hokimiyati amalga oshirgan modernizatsiyaning taqlidchilik modeli va uning mohiyati. Mamlakatni industrlashtirish siyosatiga o‘tish va besh yillik rejalarining ishlab chiqilishi. O‘zbekistonda zamonaviy sanoat sohasining paydo bo‘lishi va yangi korxonalari qurilishi. Jadal industrlashtirish siyosati va uning oqibatlari. Mahalliy kadrlarni tayyorlashdagi murakkabliklar va Markazdan yevropalik aholining ko‘chirib keltirilishi. Mahalliyashtirish yoki o‘zbeklashtirish siyosati va uning natijalari.

O‘zbekiston qishloq xo‘jaligining ahvoli va uni isloh qilish yo‘llari. Yer-suv islohoti va uning bosqichlari. Qishloq xo‘jaligini kollektivlashtirish sari yo‘l tutilishi. Kollektivlashtirishning majburiy sur‘atda amalga oshirilishi hamda kolxoz va sovxozlarning tashkil qilinishi. O‘zbekistonda quloqlashtirish siyosati hamda uning oqibatlari. O‘zbek qishlog‘i fojiasi.

O‘zbekistonda sovet hokimiyati yuritgan madaniy siyosat.

Sovet hokimiyatining ta‘lim va fan sohasidagi islohotlari. Xalq maorifi va savodsizlikka qarshi kurash. Alifboning o‘zgartirilishi. Oliy ta‘lim va zamonaviy fanning shakllanishi, mahalliy kadrlar tayyorlash sohasidagi o‘zgarishlar. Yangi turdagi o‘zbek adabiyoti va milliy san‘atining taraqqiyoti. Xotin-qizlarni ozodlikka chiqarish va ijtimoiy mehnatga jalb qilish muammolari. “Hujum” harakati va uning mohiyati. O‘zbek ayollarining yangi jamiyatdagi o‘rni va mavqei. Fayzullo Xo‘jayev va Akmal Ikromov faoliyati.

Sovet hokimiyatining O‘zbekistondagi qatag‘onlik siyosati: uning mohiyati va oqibatlari.

SSSRda yagona mafkuraning hukmronligiga asoslangan totalitar tuzumning qaror topishi va uning mohiyati. Stalin shaxsiga sig‘inish. O‘zbekistonda dastlabki qatag‘onlarning boshlanishi. Huquq va maorif tizimida qatag‘onning avj oldirilishi.

1937–1938-yillardagi “katta terror” hamda O‘zbekistonda davlat arboblari, ziyolilar, ulamolar va harbiylarning qatag‘on qilinishi. “Shahidlar xotirasi” yodgorlik majmuasi hamda “Qatag‘on qurbonlari xotirasi” muzeyi.

O‘zbekiston ikkinchi jahon urushi yillarida.

Ikkinchi jahon urushida o‘zbekistonliklarning ishtiroki. O‘zbekiston moddiy va ma’naviy kuchlarining urushga safarbar etilishi. Frontga yaqin hududlardan sanoat korxonalarini va aholining O‘zbekistonga evakuatsiya qilinishi va urush yillarida ularning faoliyati. Urush yillari O‘zbekiston sanoat tizimida yuz bergan o‘zgarishlar. Qishloq xo‘jaligidagi ahvol. Aholi turmushi va qiyinchiliklar.

O‘zbekiston iqtisodiyotini urush sharoitida ishlash uchun qayta qurish. O‘zbekistonga evakuatsiya qilingan sanoat korxonalarini ishga tushirish. Yangi elektr stansiyalari va boshqa energiya manbalarini qurish. Front uchun mahsulot ishlab chiqarishni ko‘paytirish. O‘zbekistonliklarning Sibir va Ural mudofaa zavodlariga ishga jalb qilinishi. Qishloq xo‘jaligining rivojlanishi, yangi ekin tur-larining o‘zlashtirilishi. Aholining ko‘rsatgan mehnat jasoratlari.

O‘zbekistonliklarning frontdagi jasorati va qahramonliklari.

O‘zbek diviziyalarining tashkil qilinishi. Antigritler koalitsiyaning tuzilishi. O‘zbekistonlik jangchilarning frontda ko‘rsatgan jasoratlari. Germaniyaning tor-mor qilinishi. Militaristik Yaponiyaga qarshi kurashda o‘zbekistonliklar ishtiroki. Ikkinchi jahon urushi tarixiga munosabat muammolari. Toshkentda “G‘alaba bog‘i”ning bunyod etilishi.

O‘zbekiston fani va madaniyati – g‘alaba uchun xizmatda.

O‘zbekiston fani, adabiyoti va san‘ati namoyandalari fashizmga qarshi kurashda. O‘zbekiston SSR Fanlar akademiyasining tashkil topishi va faoliyati. O‘zbek san‘ati vakillarining frontdagi jangchilarga xizmat ko‘rsatishi. Shoir va yozuvchilarning jasoratga chorlovchi asarlari. O‘zbekistonning Rossiya, Belorussiya va Ukraina intellektual elitasini saqlab qolishdagi roli. O‘zbek xalqining bag‘rikenglik va baynalmilallik xislatlari. Usmon Yusupovning urush yillaridagi fa-oliyati.

O‘zbekiston xalq xo‘jaligining urushdan keyingi yillardagi rivojlanishi.

Respublikada paxta monokulturasining kuchayishi. Ijtimoiy sohadagi qiyinchiliklar, xalqning turmush tarzi.

1980-1990-yillarda O‘zbekiston

Mamlakat siyosiy hayotidagi o‘zgarishlar. O‘zbekistondagi siyosiy jarayonlar va O‘zbekiston Kompartiyasining siyosati. Xalqning moddiy ahvolidagi ijobiy siljishlar. Respublika qishloq xo‘jaligining rivojlanishi, qo‘riq va bo‘z yerlarni o‘zlashtirishning boshlanishi.

Paxta yakkahokimligi va ijtimoiy muammolarning kuchayib borishi. “Paxta ishi” va uning respublikadagi ijtimoiy holatga ta’siri. Sh. Rashidov faoliyati.

SSSR va O‘zbekiston SSR siyosiy-qtisodiy rivojlanishdagi muammolar. Sanoat ishlab chiqarishining zamondan ortda qolishi. “Qayta qurish” siyosatining inqirozi.

O‘zbekiston ijtimoiy-siyosiy faollik va mustaqillik sari intilishning kuchayishi.

O'zbekistonda ijtimoiy-siyosiy inqirozning keskinlashuvi. Turli millatlar o'rtasida etnik mojarolarning kelib chiqishi. O'zbek tiliga davlat tili maqomining berilishi. O'zbekiston bilan Markaz o'rtasidagi munosabatlarning keskinlashuvi. O'zbekiston SSRda prezidentlik intitutining tashkil etilishi. Mustaqillik Deklaratsiyasi va uning ahamiyati. O'zbekiston Respublikasi mustaqilligining e'lon qilinishi.

Takrorlash.

Yakuniy nazorat ishi.